

Vuk'uzenzele

O e tšisetšwa ke Dikgokagano tša Mmušo (GCIS)

English / Sepedi

Dibokwane 2022 Kgatišo 2

Badirabosenyi ba bomenetša mabapi le COVID-19 ba golegilwe

Batho le dikhamphani tšeo di bego di kgatha tema ka bomenetšeng bja go amana le dithentara tša mmušo tša mabapi le ditlabele le ditirelo tša Bolwetši bja *Coronavirus* (COVID-19) ba rwešwa maikarabelo go ditiro tša bona.

Pego ya mafelelo ya Lekala la Dinyakišišo tšeo di Ikgethilego (SIU) ka ga dinyakišišo tša lona mabapi le dipelaelo ka ga tšhomišobošaedi efe goba efe ya ditšhelete tša COVID-19, go ralala le makala a mmušo le a phraebete ka moka e sa tšwa go dumelwa ke Mopresidente Cyril Ramaphosa gore e lokollwe e fiwe setšhaba.

Pego ye ke kgato ye bohlokwa ka ntweng kgahlanong le bomenetša le tšhomišobošaedi ya ditšhelete ka lekaleng la mmušo le la phraebete, a realo.

Ka Mosegamanye 2020, Mopresidente Ramaphosa o ile a dumelwa gore SIU e dire dinyakišišo. Ka yona

nako yeo, o ile a tshepiša gore ge SIU e hweditše bohlatse bja gore molato wa bosenyi o dirilwe, e tla gapeletšega go romela bohlatse bjoo go Tirelotaolo ya Bosekiši ya Bosetšhaba (NPA).

SIU e ile ya fiwa maatla a go phethagatša ditshepedišo tša melato ya bosenyi gore go hwetšwe ditšhelete go ditshenygo goba go ditahlegelo tšeo di hweditšwego ke mmušo.

Tšeo pego e di utollotšego

SIU e nyakišišitše dikonteraka tše 5 467 tšeo di abetšwego baabi ba ditirelo ba 3 066, tše di bitšago palomoka ya R14.3 pilione.

Dinyakišišo mabapi le dikonteraka tše 4 549 di phethilwe, gomme tše 2 803 tša tšona di hweditšwe di se molaong. Se se fihla go 62% ya dinyakišišo tše di phethilwego.

"Dinyakišišo tše di be di nepišitše batho le dihlongwa tšeo di bego di dumela gore di ka šomiša bošaedi seemo

sa bosetšhaba sa go ba kotsing ka nepo ya go ikhumiša lego homiša baoba dirišanago le bona go šomiša ditšhelete tša mmušo bošaedi," Mopresidente a realo.

O tlaleleditše ka gore ga go amogelege gore diko-

nteraka tše ntši ka tsela ye tšeo di amanago le go phološa maphelo le go šireletša go iphediša ga batho di ka be di abilwe ka fao go sa amogelegego, di se molaong goba di le tša bomenetša.

"Dinyakišišo tše di bontšha

boikgafu bja rena bja go tumola bomenetša ka medu le go šomana le badi-rabosenyi," gwa bolela Mopresidente Ramaphosa.

E tšwelapele letlakaleng la 2

Maswao a temošo mabapi le ngwana wo a tshwenywago
Letlakala 6

DULAY O BOLOKEGILE
ENTELA GORE O BOLOKE AFRIKA BORWA
MMOGO RE KA FENYA CORONAVIRUS

Se o swanetšego go se tseba ka ga PreP
Letlakala 7

Go bala Vuk'uzenzele Ikhweletše GOVAPP go:
Available on the App Store
Nyaka SA Government go Google playstore goba go appstore

IKGOKAGANYE LE RENA GO Vuk'uzenzele @VukuzenzeleNews
Diwepsaete: www.gcis.gov.za Email: vukuzenzele@gcis.gov.za
www.vukuzenzele.gov.za Mogala: (+27) 12 473 0103
Tshedimosetso House:
1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

E tšwelapele go tšwa letlakaleng la 1

Pego ya mafelelo e bolela ka botlalo mabapi le melato yeo SIU e e rometšego go NPA, go dikgoro tša mmušo le go dihlolongwa ka lekaleng la mmušo le go batšeararolo ba bangwe. NPA e tla pheta tšhepedišo ye ya go golega badirabosenyi le go rarolla mafokodi ao a bonwego ke dinyakišišo tša SIU, Mopresidente a hlaloša bjalo.

Kgato ye e tšerwego

Go tloga mola go thomišwego ka dinyakišišo, SIU, ka go šomišana le ditheo tše dingwe, e bile le kगतelopele ye e latelago:

- Melato ye 45, ya boleng bjo bo kopantšwego bja R2.1 pilione, e ngwadišitšwe le Kgorotšheko ye e Kgethegilego ya Melato ya tša Bomenetša, Tsogolekobong le Ditshepedišo tša Ditšhelete ka fao go Sego Molaong. Kgorotšheko ye e kgethegilego e filwe mošomo wa semolao wa go hwetša ditšhelete tša mmušo tšeo di utswitšwego ka tsela ya ditiro tša bomenetša, tsogolekobong le ditshepedišo tša ditšhelete ka fao go sego molaong, le go phethagatša magato a tšhekišo kgahlanong le badirabosenyi;

- Melato ye 224 e rometšwe gore go tšewe magato a kgalemo kgahlanong le bahlankedi ba mmušo goba ba dihlolongwa tše;
- Melato ye 386 e rometšwe go NPA, gomme ye meraro e rometšwe gore e tšeelwe sepheto ke kabinete;
- Melato ye 330 e rometšwe gore e tšeelwe sepheto ke bolaodi ba ka mešomong, go akaretšwa go magato a dikiletšo (gore badirabosenyi ba se kgone go šomela mmušo).

Go ya ka pego ye, palomoka ya R551.5 milione (ya boleng bja kheše le dithoto) e tlo hwetšwa, mola R34.2 milione yona e šetše e hweditšwe go

fihla mo lebakeng le.

Dinyakišišo tše di thibetše tahlegelo ya R114.2 milione, gomme tša emiša dikonteraka tša boleng bja R170.4 milione. SIU e emetše gore melato ye e phethwe magareng ga Hlako le Moranang 2022, pele ga ge go ka romelwa pego ya tlaleletšo go Mopresidente mafelelong a Phupu.

Pego ye ga e akaretše dintlha tša dinyakišišo tše di tšwelago pele ka ga dipelaelo tše di amogetšwego ke SIU ka morago ga letšatši la mafelelo leo le bego le beetšwe pego ya mafelelo.

Tšona di akaretša dinyakišišo ka ga baabaditirelo ba 476, bao ba amegago

dikoterakeng tše 964, tša boleng bja go feta R961.6 milione. Dipelo tša dinyakišišo tše, Kantoro ya Mopresidente ya realo, le tšona di tla fiwa ka pegong ya Phupu.

Mopresidente o lebogile SIU ka mošomo wo e o dirilego mo dikgweding tše di fetilego tše 18, le gape babegabosenyi le dihlatshe tše dingwe tšeo di fanego ka tshedimošo go banyakišiši. **U**

Setšhaba se ka thuša ka ntweng ya go fediša bomenetša ka dihlolongweng tša mmušo ka go bega ditiro tša bomenetša go mogala wa dinako ka moka wa SIU mo go **08000 3777 4**.

CACH e kgokaganya baithuti le dibaka tša go ithuta

Silusapho Nyanda

Bafsa bao ba sego ba hlwa ba hwetša dikgoba ka dihlolongweng tša thuto ya godimo ba ka kgopela thušo go Lefelo la go Thuša Barutwana bao ba Hlaetšwego ke Dikgoba Ditheong tša Thuto ya Godingwana (CACH).

CACH ke tirelo ya inthaneteng ya mmušo yeo e laolwago ke Kgoro ya Thuto le Tlhahlo tša Godingwana (DHET). E thuša bao ba nyakago go fihlelela dithuto tša yunibesithi, tša dikholetšhe tša Thuto le Tlhahlo tša Sethekniki le tša Matsogo tša Godingwana (TVET) le bao ba nyakago go fihlelela dibaka tša tlhabollo ya mabokgoni.

“Ditirelo tša CACH di thomile go hwetšagala go thoma ka la 24 Pherekong 2022 gomme di tla tswalelwa ka la 31 Mopitlo go thuša bao ba nyakago go tsenela dithuto tša godingwana eupša ba lebane le ditlhohlo tša go hwetša sekgoba,” gwa bolela Tona ya Thuto le Tlhahlo tša Godingwana Ngaka Blade Nzimande.

CACH e ka thuša bao ba

dirilego dikgopelo tša sekgoba ka yunibesithing goba ka kholetšheng ka 2021 eupša ba se ba fiwa sekgoba ka thutong yeo ba e kgethilego.

DHET e hlalošitše gore se ka tlwaelo se direga ge modiradikgopelo a sa fihlelele dinyakwa tša maleba goba ge sehlongwa sa thuto se fihlile magomong a palo ya baithuti bao e ka kgonago go ba ngwadiša.

CACH e ka thuša gape bao ba dirilego dikgopelo go sehlongwa sa thuto ya godingwana gomme ba amogetšwe, eupša bjale ba nyaka go fetša thuto yeo ba nyakago go e dira.

CACH e tla lebiša bakgopedi go ditirelo tša go ba hlaha ka tsebo ya dirutwa tša mešomo ka go fapana gomme fao go kgonagalago, ya ba fa sebaka sa gore ba fiwe dikgoba tšeo di sa lego gona ka diyunibesithing le ka dikholetšheng tša TVET goba le ka dikgobeng tša go ithutela mešomo tša ka Bolaoding bja Lekala la Thuto le Tlhahlo (SETA), ka ntle le gore ba ye sehlongweng sefe goba sefe.

Diyunibesithi tša mmušo ka moka, dikholetšhe tša TVET

le di-SETA di ka kgona go fihlelela tshedimošo ye e bolokilwego ya CACH go nyaka batho bao ba fihlelelago dinyakwa tša dikgoba tšeo di sa lego gona.

“Dihlongwa tša thuto le tlhahlo di kgetha batho go tšwa go tshedimošo ye e bolokilwego go CACH gomme tša ikgokaganya le bao ba kgethilwego thwii,” gwa bolela seboleledi sa DHET Ishmael Mnisi.

Badiradikgopelo bao ba ingwadišetšago CACH ba swanetše go romela dintlha tša bona, go akaretšwa dirutwa tšeo ba batlago go ithutela

tšona. Badiradikgopelo ba na le kgetho ya go amogela goba go gana dikgoba tša go ithuta tšeo di lego go lenaneo la CACH.

Dihlongwa tša thuto ya godingwana le tšona di tla kgona go fihlelela tshedimošo ya badiradikgopelo go CACH, ge badiradikgopelo ba šetše ba ingwadišetše ebile ba loutile dipelo tša bona tša Marematlou.

Mnisi o bolela gore CACH e thuša gape baithuti bao ba sego ba hlwa ba tšea sepheto mabapi le dikgetho tša mešomo ka go ba romela go Tirelo ya DHET ya go Ditirelo

tša go Hlaha Badiradikgopelo ka Tsebo ya Dirutwa tša Mešomo ye ba ka Ithutelago yona ya Lesolo la Khetha. **U**

Ingwadiše go CACH ka WhatsApp Chatbot (078 776 8660), ka SMS *134*225# goba inthaneteng go cach.ac.za. Go hwetša tshedimošo ka botlalo ka ga CACH, etela letlakala la Facebook go CACH_SA.

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Acting Head of Editorial and Production
Tyronne Seale | tyronne@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | zanelemngadi@gcis.gov.za

Managing Editor
Irene Naidoo | irene@gcis.gov.za

Writers

More Matshediso
Silusapho Nyanda

Senior Designers

Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistance

Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners

Nomgcibele Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Magudulela | Sizwe Ziqubu

Vuk'uzenzele
is published by Government Communications (GCIS)

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Printed by: RISING SUN PRINTERS

Distributed by: ON THE DOT

Melao ye meswa e maatlafatša ntwangahlanong le GBV

Ngwageng wo o fetilego, ke amogetše lengwalo go tšwa go sehlopha sa badudi bao ba amegilego bao ba bego ba ipiletša go mmušo go šireletša basadi le bana ba naga ye go ditiro tša dikgaruru.

Bona ba be ba bolela ka go oketšega ga ditiro tša go kata le tša tšaišo ya tša thobalano, ba ngwadile gore bjalo ka basadi ba tšwela pele go phela ka letšhogo; ba lahlegelwa ke tshepo ya bona go molao.

Ke ile ka amega le go kgwathaga maikutlong kudu kege ba hlaloša letšhogo leo basadi ba naga ya rena ba phelago ka lona ka mehla.

Ge re arabela tšaišego yeo basadi le bana ba phelago ka tšona re fetišitše melao yeo e hlametšwego go ba šireletša. Eupša le ge re na le dikotlo tšeo di phethagatšwago ka nepo ya go tloša badiraditiro tše setšhabeng, basadi le bana ba tšwela pele go tšaišega le go hlokofala.

Ke sa tšwa go saenela dikarolo tše tharo tša melao ye e hlamilwego mo nakong ye e sa tšwago go feta tšeo di phethagatšwago ditshepišo tša rena ka nepo ya go maatlafatša tshepedišo ya tirišo ya-toka go bosenyi, go tšwetša pele boikarabelo go ralala le mmušo le go hlo-ma thekgo go batšwasehlabelo e lego se bohlokwa go matsapa a rena ka moka.

Molaophetošwa o moswa wa Bosenyi le Merero ye e Amanago le Bjana o šireletša batho bao ba lego

kotsing ya tšaišo gore ba se be batšwasehlabelo gape ka go dumelela dikgorotshoko go thwala batsenagare bao e lego gore ngwana, mogolofadi goba motšofadi a ka botsološwago ke bona dipotšišo ka ditshepedišong tša tsheko.

Se se dumelela gore go be le tšhomišo ya tšaleletšo ya bohlatse ka mokgwa wa linki ya kgatišo ya mantšu le bidio. Se se thuša go šireletša dihlatse gore di se kwešwe bohloko, go thibela dititelego tše di sa kwagalego le go boloka ditshenyegelo ka ditshepedišong tša tsheko.

Molao o moswa o maatlafatša kudu maemo a peila mabapi le bosenyi bjo.

Mosekiši yo a sa ganetšego peila ka melato ye itšego o swanetše go ba le mabaka a gagwe ao a ngwadilwego.

Kgorotshoko e swanetše go lekodišiša ditšhošetšo dife goba dife tša dikgaruru tšeo di dirwago kgahlanong le mongongoregi le go maikutlo a mongongoregi mabapi le polokego ya gagwe. Ka ntle le ge kgorotshoko e kgotsofetše gore go na le maemo ao a kgethegilego ao a dirago gore mosenyi a lokollwe ka peila, mosenyi yoo o swanetše go ganetšwa ka peila.

Molaophetošwa o moswa wa Bosenyi (wa Melato ya Thobalano le Merero ye e Amanago le Yona) o dira gore tšaišo ya tša thobalano le tšaišo ya bao ba sego ba itekanela monaganong e be bosenyi, ebile o hlagiša gore melato ya tša thobalano kgahlanong le bao ba sego ba itekanela monaga-

nong e swanetše go ngwalwa ka go Retšistara ya Bosetšhaba ya Basenyi ba tša Thobalano (NRSO).

Re arabile boipiletšo bja gore re maatlafatše taolo ya NRSO.

Batho bao ba bonwego molato wa tša thobalano kgahlanong le bana goba le bao ba sego ba itekanela monaganong, bao ba bonwego molato peleng ka ditiro tše, gomme ba rometšwe kgolegong dikgwedi tše di fetago tše 18 ba ka dira kgopelo ya gore maina a bona a tlošwe retšistareng ka morago ga mengwaga ye 20.

Molao wo o tšwela pele go laola maikarabelo a go bega molato go batho bao ba tsebago gore melato ya tša thobalano e dirilwe kgahlanong le batho bao ba lego kotsing.

Molaophetošwa wa Dikgaruru tša ka Malapeng o hlokometše a mangwe a maemo ao a hlakahlakanego a dikamano tša dikgaruru tša ka malapeng.

Re maatlafaditše tshepedišo ya go hwetša taelo ya tšhireletšo ye e tšwago maphodiseng, gomme ra katološa maemo ao ka ona taelo ye e ka kgopelwago ka fase ga ona.

Re rarollotše bothata bja gore basadi le bana ba dirwe batšwasehlabelo le ge e le gore ba na le taelo ya tšhireletšo ye e tšwago maphodiseng, goba le ge ba le gare ba dira kgopelo ya tšhireletšo go tšwa maphodiseng.

Ge kgorotshoko e dumela gore mongongoregi o kotsing ye e ka hlagago mo nakong ye e sa fetšego pelo e ka fana ka taelo ya tšhireletšo

ka bjako ka ntle le go swanela ke go fa moarabi tsebišo ya kgorotshoko ya go tla go ikarabela ka tshekong go kwa lehlakore la gagwe pele e ka ntšha taelo ya yona.

Se bohlokwa ke gore, ge kgorotshoko e efa motho yo a pharwago ka molato wa dikgaruru tša ka lapeng peila gomme a se a fiwa taelo ya tšhireletšo ya go mo thibela go kopana le motho wo a mo pharago ka molato, kgorotshoko e swanetše go mo fa taelo yeo ka morago ga go mmitša gore a tle go ikarabela.

Ge kgorotshoko e fana ka taelo ya tšhireletšo e swanetše gore ka lona lebaka leo e laele gore go fanwe ka taelo ya go golega mosenyi, yeo e fegilwego, gomme taelo yeo e swanetše go fiwa tirelo ya Maphodisa ya Afrika Borwa (SAPS).

Ge leloko la maphodisa la SAPS le belaela gore mongongoregi o kotsing ka lebaka la ge taelo yeo e tshetšwe, o swanetše go golega mmelaelwa yo a filwego taelo yeo ka bjako.

Molao wo bjale o šireletša ka botlalo batšofadi go ditiro ka moka tša dikgaruru tša ka malapeng, ebile o dumelela bangongoregi go dira kgopelo ya ditaelo tša tšhireletšo inthaneteng, go realo e le go ba bolokela nako le ditshe-nyegelo tša maeto a go ya dikgorotshokong.

Go šireletša bangongoregi kgahlanong le go tšaišwa go tšwela pele, kgorotshoko e ka fana ka tsebišo ya Tlhokomedišišo ya Polokego yeo e tlogo nyaka

gore leloko la SAPS le dule le kgokagana kgafetša-kgafetša le mongongoregi ka ntle le gore motho yo a mo tšaišago a tsebe.

Batšwasehlabelo ba Dikgaruru tša Bong (GBV) gantši ba ngongorega gore ga ba swarwe gabotse goba gore dingongorego tša bona di phaelwa thoko ge ba tliša dingongorego ditešeng tša maphodisa. Maloko a SAPS ao a palelwago ke go obamela ditlamego tša bona ka fase ga molao wo o moswa batla bonwa molato wa maitshwaro ao a sego a dumelelwa.

Batho ka moka ba bagolo bao ba tsebago goba ba ba belaelago gore dikgaruru tša ka malapeng di a dirwa kgahlanong le ngwana, le motho yo a sego a itekanela ka monaganong goba le motšofadi ba tlamega go bega ditiro tšeo go modirelaleago goba go maphodisa.

Go palelwa ke go dira seo ke molato wa bosenyi.

Se se dira gore molawana wa gore dikgaruru kgahlanong le basadi le bana ke maikarabelo a yo mongwe le yo mongwe e be molao.

Go fetišwa ga melao ye meswa ye ke kgato ya go phethagatša se. Eupša se ga se tharollo. Sa mathomo re swanetše go thibela gore dikgaruru le tšaišo di direge.

Ge re šoma mmogo bjalo ka setšhaba, re swanetše go šomiša go bolela ga rena, boikgafo bja rena le go ba le sebete ga rena go fediša dikgaruru tšeo didirwago ke banna kgahlanong le basadi le bana. **U**